

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра педагогіки та менеджменту освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Галина МЕШКО

«15» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність: 016. Спеціальна освіта

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма: Логопедія

(найменування освітньої програми)

Мова навчання: українська

2024 – 2025 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи інклюзивної педагогіки» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 16. Спеціальна освіта.

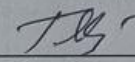
Розробник:

Удич З.І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

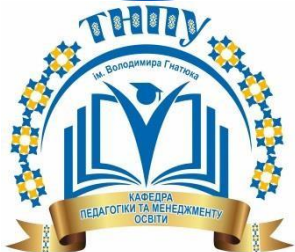
Робочу програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

Протокол № 1 від «15» серпня 2024 року.

Завідувач кафедри
педагогіки та менеджменту освіти

(підпис)

Галина МЕШКО
(прізвище та ініціали)

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

Кафедра педагогіки та менеджменту освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

_____ Галина МЕШКО

«15» серпня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

(шифр і назва галузі знань)

Спеціальність: 016. Спеціальна освіта

(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма: Логопедія

(найменування освітньої програми)

Мова навчання: українська

2024 – 2025 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 016. Спеціальна освіта.

Розробник:

Удич З.І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та менеджменту освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки та менеджменту освіти.

Протокол № 1 від «15» серпня 2024 року.

Завідувач кафедри
педагогіки та менеджменту освіти

(підпис)

Галина МЕШКО
(прізвище та ініціали)

1. Опис навчальної дисципліни

1	Освітня програма	Логопедія
2	Спеціальність	016. Спеціальна освіта
3	Галузь знань	01 Освіта/Педагогіка
4	Ступінь вищої освіти	Перший (бакалаврський)
5	Статус дисципліни	Обов'язкова
6	Мова навчання	Українська
7	Курс	1
8	Семестр	2
9	Кількість змістових модулів	3
10	Форма підсумкового контролю	Залік
11	ІНДЗ	Науково-дослідне завдання / практикум
11	Обсяг дисципліни в кредитах ECTS	4 кредити
12	Загальна кількість годин	Денна / заочна форма –120
13	Аудиторні заняття (год.)	Денна форма – 48 Заочна форма – 24
14	Лекції (год.)	Денна форма – 24 Заочна форма – 10
15	Практичні заняття (год.)	Денна форма – 24 Заочна форма – 14
16	Самостійна робота студента (год.)	Денна форма – 72 Заочна форма – 96

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 40 % до 60 %; заочної форми – 20 % до 80 %.

2. Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «*Основи інклюзивної освіти*» є оволодіння бакалаврами професійними компетентностями, які забезпечують ефективне виконання ними функціональних обов'язків у закладах освіти з інклюзивним навчанням.

Зокрема, дана дисципліна забезпечує ознайомлення студентів із філософією, категоріальним апаратом та нормативно-правовою базою інклюзії, реалізацією інклюзивних принципів в освітній сфері, надання додаткових освітніх послуг; формує усвідомлене розуміння засад організації інклюзивної форми навчання та готовності працювати у нових умовах; сприяє формуванню навичок та досвіду роботи в команді психолого-педагогічного супроводу здобувача освітніх послуг та його сім'ї, укладання індивідуального плану розвитку, реалізації різних технологій навчання та оцінки результатів едукативного процесу, співпраці із суспільними та

державними інституціями із забезпечення інклюзивності освітнього середовища; виробляє практичні уміння здійснювати аудит та адаптацію й модифікацію змісту, форм та методів навчання, предметно-просторового оточення; поглиблює уміння спілкування із людьми з різними комунікативними можливостями, а також здійснення науково-дослідної діяльності у сфері інклюзії, проведення аудиту закладу освіти на предмет відповідності принципам освіти та стратегування його подальшого інклюзивного розвитку.

3. Результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни «Основи інклюзивної освіти» забезпечує досягнення здобувачами результатів навчання, у яких буде виявлено:

Загальні компетентності:

- ✓ ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ✓ ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ✓ ЗК 4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ✓ ЗК 8. Здатність працювати в команді.
- ✓ ЗК 10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)

Фахові компетентності:

- ✓ СК 1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, раннього втручання, розвитку і корекції, навчання і виховання, реабілітації і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.
- ✓ СК 2. Здатність до аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду становлення і розвитку спеціальної, інклюзивної освіти та логопедії.
- ✓ СК 3. Здатність застосовувати психологопедагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності. Здатність надавати інформацію та допомогу щодо отримання логопедичних та інших корекційно-розвиткових послуг, залучати ресурси, необхідні для забезпечення наявних потреб клієнтів.
- ✓ СК 5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з порушеннями мовлення, доцільно обирати методичне й інформаційнокомп'ютерне забезпечення. Здатність застосовувати теоретичні, емпіричні методи психолого-педагогічного дослідження, статистичні методи обробки отриманої інформації, визначати достовірність результатів дослідження.
- ✓ СК 7. Здатність дотримуватися вимог до організації навчального та корекційно-розвивального освітнього середовища.
- ✓ СК 10. Здатність до системного психологопедагогічного супроводу сім'ї, яка

-
- виховує дитину з особливими освітніми потребами, з порушеннями мовлення.
- ✓ СК 15. Здатність чітко та аргументовано висловлювати власні професійні переконання, враховуючи особливості аудиторії та ситуації спілкування, надавати точний, своєчасний та дієвий зворотній зв'язок клієнтам та колегам.
 - ✓ СК 20. Здатність визначати першочергові завдання, ефективно розподіляти навантаження, використовувати час та вирішувати труднощі у повсякденній професійній діяльності.

Згідно очікуваних **програмних результатів навчання** студенти зможуть:

- ✓ РН 1. Знати сучасні теоретичні основи спеціальної освіти відповідно до спеціалізації, застосовувати методи теоретичного та експериментального дослідження у професійній діяльності, релевантні статистичні методи обробки отриманої інформації, узагальнювати результати дослідження.
- ✓ РН 2. Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування конкретних задач спеціальної та інклюзивної освіти.
- ✓ РН 5. Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньокорекційного процесу та логопедичного супроводу у різних типах закладів.
- ✓ РН 6. Планувати освітньо-корекційну роботу на основі результатів психолого-педагогічної діагностики осіб з порушеннями мовленнєвого розвитку з врахуванням їхніх вікових та індивідуально-типологічних відмінностей.
- ✓ РН 7. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом.
- ✓ РН 10. Здійснювати спостереження за дітьми з порушеннями мовлення, реалізовувати логопедичний супровід з урахуванням їхніх психофізичних, вікових особливостей, індивідуальних освітніх потреб, можливостей та здібностей.
- ✓ РН 12. Аргументувати, планувати та надавати психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги (допомогу) відповідно до рівня розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності дитини з особливими освітніми потребами загалом та порушеннями мовленнєвого розвитку зокрема.
- ✓ РН 13. Володіти методиками сприяння соціальній адаптації осіб з особливими освітніми потребами та порушеннями мовлення, їхньої підготовки до суспільної та виробничої діяльності.
- ✓ РН 14. Реалізовувати психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзії у ролі вчителя дефектолога, асистента вихователя закладу дошкільної освіти, асистента вчителя закладу загальної середньої освіти тощо.
- ✓ РН 19. Аналізувати зміст, методи, особливості організації навчання, моделювати педагогічні якища та процеси, передбачати їх результати, виходячи з потреб, можливостей та труднощів дітей з мовленнєвими порушеннями.

4. Програма навчальної дисципліни

4.1. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Методологічні та законодавчо-нормативні засади інклюзивної освіти.

Тема 1. Філософія інклюзії в освіті.

Основні принципи інклюзії. Категорії осіб, які потребують адаптації та модифікації середовища життєдіяльності. Маломобільні категорії осіб. Проблеми порушення психофізичного розвитку та інвалідності. Еволюція світоглядних цінностей цивілізації щодо осіб з порушенням здоров'я (ексклюзія, сегрегація, інтеграція, інклюзія). «Інвалідність»: визначення та моделі (моральна модель, благодійна, медична, економічна, соціальна, культурна, британська, модель Handicap, правозахисна). Існуючі стереотипи щодо осіб з інвалідністю. Правила впровадження інклюзії в освітню галузь. Етикет взаємодії із людьми з різними комунікативними можливостями. Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі освітні потреби» та ін. Складові інклюзивного суспільства. Історичне підґрунтя інклюзивної освіти. Історія спеціальної освіти та інклюзії. Характеристика мережі закладів освіти для здобувачів освіти із особливим освітніми потребами. Інклюзивне суспільство (ізоляція/виключення, сегрегація, інтеграція, інклюзія). Визначення понять «інклюзія», «інтеграція», «порушення психофізичного розвитку», «особливі потреби» та ін. Визначальні елементи інклюзії. Система інклюзивної освіти в Україні. Основні принципи інклюзивної освіти та бар'єри у її впровадженні в Україні. Переваги і недоліки інклюзивної освіти. Складові інклюзивної освіти та умови її ефективної реалізації. Базові моделі інклюзивної освіти. Фінансування інклюзивного навчання в Україні.

Тема 2. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародному та національному законодавстві.

Визначальні міжнародні документи у сфері реалізації прав людей з інвалідністю (Загальна Декларація ООН про права людини (1948), Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (1966), Декларація про права розумово відсталих осіб (1971), Конвенція ООН про права дитини (1989), Всесвітня декларація про освіту для всіх (1990), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю (1993). Копенгаська декларація про соціальний розвиток (1995), Дакарські рамки дій (2000), Конвенція про права людей з інвалідністю (2006), Інхчонська декларація (2015). Освіта – 2030: забезпечення загальної інклюзивної та справедливої якісної освіти та навчання протягом усього життя (2015).

Міжнародна статистична класифікація хвороб та проблем, пов'язаних зі здоров'ям, десятий перегляд (МКХ-10). Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей і підлітків (МКФ-ДП).

Становлення та розвиток інклюзивної освіти в країнах Європи (Італія, Великобританія, Австрія, Ірландія, Бельгія, Ісландія, Голандія, Іспанія, Швеція, Португалія, Німеччина. Становлення та розвиток інклюзивної освіти в країнах Північної Америки.

Національне законодавство у сфері інклюзивної освіти. Нормативно-правова база щодо організації інклюзивної освіти у дошкільних навчальних закладах України.

Характеристика мережі закладів освіти для дітей з особливими освітніми потребами. Етапи впровадження інклюзивної освіти у різні типи закладів освіти в Україні. Результати процесу деінституалізації.

Концептуальні засади процесу інклюзії в умовах закладу загальної середньої освіти. Загальна характеристика моделей інклюзивної освіти дошкільників/учнів, які потребують корекції психофізичного розвитку.

Змістовий модуль 2.

Організація інклюзивного освітнього процесу.

Тема 3. Комплексна діагностика дитини в інклюзивно-ресурсному центрі.

Міжнародна класифікація функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей. Проблема раннього втручання в Україні. Оперативна діагностика стану розвитку дитини працівниками закладу освіти. Інклюзивно-ресурсний центр: система роботи, нормативно-правове регулювання діяльності. Портал ІРЦ. Поняття, мета та завдання комплексної оцінки стану розвитку дитини. Категорії осіб з особливими освітніми потребами, визначення їх освітніх труднощів та рівнів підтримки. Системний кваліфікований супровід дітей з особливими освітніми потребами інклюзивно-ресурсним центром. Огляд ліцензійних методик комплексного діагностування дитини в системі інклюзивно-ресурсного центру: WISC IV, Leiter-3, PEP-3, Conners 3, SAFA. Оформлення висновку ІРЦ. Характеристика освітнього процесу здобувачів із різними освітніми потребами. Корекційно-розвиткові заняття.

Тема 4. Командна робота фахівців інклюзивної освіти.

Складові інклюзивності закладу освіти. Інклюзивна компетентність педагога. Ресурсні можливості педагога інклюзивного закладу освіти. Алгоритм організації інклюзивної форми навчання у закладі освіти. Команда психолого-педагогічного супроводу особи із порушенням розвитку в освітньому середовищі: склад, утворення, функції, умови ефективної роботи, види консиліумів (нарад), типи команд, основні напрями роботи, алгоритм взаємодії із інклюзивно-ресурсним центром. Асистент вчителя / вихователя: посадові вимоги, функції (організаційна, навчально-розвивальна, діагностична, прогностична), компетентності і документація. Асистент дитини: допуск до роботи, функції. Основні відмінності між завданнями учителя/вихователя та асистента здобувача освіти, ключові аспекти їх взаємодії. Звітна документація асистента учителя/вихователя та асистента дитини. Порядок організації діяльності інклюзивних класів/груп у закладах освіти.

Тема 5. Учитель-логопед у системі інклюзивної освіти.

Роль учителя-логопеда у реалізації інклюзивної форми навчання. Основні структурні компоненти професійної діяльності учителя-логопеда. Пріоритетні завдання логопедичної корекції. Умови, які сприяють успішності корекційної логопедичної роботи. Бар'єри та перешкоди у наданні якісних логопедичних послуг. Рекомендації щодо оцінювання

мовленнєвого розвитку здобувача з особливими освітніми потребами.

*Тема 6. Батьки як члени команди фахівців інклюзивного класу/групи:
співпраця та обов'язки.*

Роль сім'ї в процесі інтегрування дитини з особливими освітніми потребами в дошкільне освітнє середовище. Соціально-психологічні особливості сімей із дітьми з особливими потребами, основні типи сприйняття батьками порушень фізичного чи психічного розвитку дитини. Стилi сімейного виховання і їх вплив на розвиток дітей з порушенням у розвитку. Соціально-педагогічна, психологічна допомога сім'ям із дітьми з порушенням здоров'я. Напрями допомоги батькам командою психолого-педагогічного супроводу. Етапи залучення і співпраці закладу загальної середньої освіти з батьками. Фактори, які сприяють залученню батьків до співпраці. Принципи педагогічної діяльності орієнтованої на інтереси сім'ї. Індивідуальний підхід в роботі з батьками. Рекомендації педагогам щодо налагодження взаємодії із батьками. Батьки – як члени команди психолого-педагогічного супроводу. Роль батьків в оцінюванні розвитку своєї дитини, наданні необхідної інформації та укладанні індивідуального плану розвитку їх дитини з особливими освітніми потребами. Можливі причини відмови батьків у підписанні індивідуального плану розвитку та їх уникнення. Права та обов'язки батьків як членів команди. Допомога громадських організацій та соціальних служб.

*Тема 7. Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів.
Додаткові освітні послуги в освітньому середовищі.*

Поняття «курикулум навчального процесу», його складові. Індивідуальна програма розвитку як документ реалізації індивідуальної освітньої траєкторії: цілі та завдання, технологія розробки, структура, умови успішної реалізації та ознаки ефективності. Етапи та моніторинг виконання індивідуальної програми розвитку. Функції та обов'язки членів команди психолого-педагогічного супроводу у реалізації індивідуального плану розвитку. Вивчення потенційних можливостей дитини. Індивідуальний навчальний план. Індивідуальна навчальна програма. Адаптація та модифікація в едукативному процесі.

Сутність поняття «додаткові освітні послуги», принципи та рівні їх надання. Характеристика видів психолого-педагогічних, корекційно-розвиткових занять (послуг): ритміка, логоритміка, лікувальна фізкультура, розвиток мовлення, орієнтування у просторі, корекція зору, розвиток органів чуття, формування вимови, корекція розвитку, анімалотерапія. Арт-терапевтичні послуги. Різновиди арт-терапевтичних технологій. Психогімнастика, працетерапія, ерготерапія, аромотерапія, Монтессорі-терапія. Зміст і умови корекційно-розвивальної роботи в системі навчання учнів з особливими освітніми потребами. Основні принципи корекційно-розвивальної роботи. Цілі та завдання психокорекційних заходів. Реабілітаційний супровід. Реабілітаційні програми. Реабілітаційні послуги. Компоненти індивідуальної програми реабілітації.

Тема 8. Адаптації та модифікації в освітньому процесі.

Організація навчання здобувачів освіти із різними типами порушення здоров'я.

Адаптації та модифікації: поняття та підстави для реалізації. Види адаптацій та модифікацій. Завдання щодо адаптації освітньої програми.

Загальні рекомендації щодо навчання і розвитку дітей з порушеннями: зору, слуху, мовлення, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, розладу аутистичного спектру, із затримкою психічного розвитку.

Тема 9. Технології навчальних занять в інклюзивному класі/групі.

Умови ефективного інклюзивного освітнього середовища. Труднощі у навчанні дітей з інвалідністю. Групи технологій навчання в інклюзивному освітньому просторі: технології індивідуалізації освітнього процесу, технології спільного викладання в інклюзивній групі, технології подолання навчальних і поведінкових труднощів, технології адаптивного освітнього середовища. Методи, прийоми та різні види в навчальній діяльності відповідно до типу інтелекту, стилів навчання. Базові елементи традиційного інтенсивного навчання. Кооперативне навчання: критерії, форми, види. Когнітивне навчання. Проблемне навчання. Проєктне навчання. Чинники та моделі спільного викладання. Комунікативна система обміну картинками (PECS). Картки Домана. TEACCH – програма розвитку дітей із розладами аутичного спектру. АВА-аналіз. Педагогічні прийоми у роботі із дітьми з особливими освітніми потребами. Сторітелінг. Адаптації на рівні матеріалів, ресурсів, методів навчання, оцінки. Загальні рекомендації розвитку різних сфер особистості відповідно до типу порушення психофізичного розвитку.

Основні стратегії створення спільноти в інклюзивній групі: забезпечення права вибору, формування спільних цінностей, розвиток відповідальності, встановлення правил, участь дітей в організації освітнього середовища, багатоманітність та соціальна інклюзія.

Види діяльності, що передбачають різні форми взаємодії: кооперативні групи, робота в парах, індивідуальні інструкції, самостійні заняття.

Стратегії забезпечення участі дітей з особливими освітніми потребами. Чинники організації ефективного освітнього середовища.

Тема 10. Діагностика результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Види контролю та особливості оцінювання освітніх досягнень осіб із особливими освітніми потребами. Процес оцінювання навчальних досягнень учнів: функції, об'єкти (зміст навчання, практичні навички та уміння, ставлення до навчання, об'єкти оцінювання в залежності від типу порушення розвитку), методи, організаційні форми, ключові принципи, прийоми. Скаффолдинг як інструмент підвищення навчальної успішності та дисципліни учнів. Формувальне оцінювання: відмінності від традиційного оцінювання, методи реалізації, алгоритм діяльності учителя. Автентичне оцінювання. Різновиди оціночних суджень щодо навчальних досягнень учня з особливими потребами. Загальна мотиваційна шкала оцінювання навчальних досягнень учнів. Портфоліо – технологія якісного оцінювання навчальних досягнень. Переваги технології портфоліо. Облікове портфоліо вчителя інклюзивного класу. Портфоліо дитини з особливими потребами. Оцінювання соціальної компетентності дитини з особливими освітніми потребами. Полікритеріальний підхід при оцінюванні якості освіти.

Тема 11. Потенціал арттерапії, анімалотерапії, ерготерапії та педагогічної ергономіки в інклюзивній освіті.

Структурні та функціональні характеристики арттерапії, її історичні витоки, принципи застосування. Характеристика основних напрямків арттерапії (ізотерапія, піскова терапія, глинотерапія, казкотерапія, мандалотерапія, колажування, маскотерапія, метафоричні асоціативні карти, драматерапія, музикотерапія та ін.). Різновид арттерапевтичних технік. Застосування арттерапії в корекційно-педагогічній роботі з дітьми з мовленнєвими порушеннями. Структура арттерапевтичного заняття. Умови розкриття креативності в контексті арт-терапевтичного процесу. Стадії творчого процесу: підготовка, інкубація, ілюмінація, верифікація. Корекційні можливості арт-терапії. Діагностика в арт-терапії. Порівняльна характеристика проєктивної та арт-терапевтичної діагностики.

Анімалотерапія (петтерапія, зоотерапія): функції, види, історія становлення. Характеристика поширених видів анімалотерапії: іпо-, каніс-, феліно-, апі-, гірудо-, дельфіно- та ін. Механізми дії, можливі негативні явища анімалотерапії.

Мета та завдання ерготерапії, педагогічної ергономіки.

Змістовий модуль 3.

Універсальний дизайн, самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.

Тема 12. Універсальний дизайн середовища закладу освіти.

Складові та функції предметно-просторового освітнього середовища. Поняття «універсальний дизайн», «розумне пристосування», «доступність», «транспортна доступність». Історичні факти універсального дизайну, його критерії безбар'єрного архітектурного середовища, провідні принципи. Цільова аудиторія універсального дизайну закладу освіти. Елементи орієнтування у середовищі та просторі. Веб-доступність. Національна нормативна база створення безперешкодного доступу. Облаштування простору в дошкільному закладі з інклюзивними групами. Вимоги безпеки учнів із особливими освітніми потребами, особливості засобів технічного забезпечення мобільності отримувачів освітніх послуг. Загальні рекомендації щодо облаштування освітнього просторово-фізичного середовища відповідно до типу порушення розвитку дитини. Сенсорна кімната, ресурсний кабінет у закладі освіти: функції та облаштування.

Тема 13. Самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.

Самоаудит закладу освіти щодо рівня впровадження принципів інклюзії, наявних проблем, бар'єрів та перешкода. Склад команди самоаудиту закладу освіти. Мета, завдання, напрями, засоби етапи аудиту. Технологія SWOT-аналізу стану впровадження інклюзії у закладі освіти. Застосування «лінзи інвалідності» та «Індексу інклюзії» в процесі аудиту. Аналіз отриманих результатів.

Стратегія як інструмент забезпечення динамічного інклюзивного розвитку закладу освіти. Принципи та етапи стратегування. Структура, цільова аудиторія, об'єкт, ресурсна складові. Склад команди укладання, погодження, прийняття та реалізації стратегії інклюзивного розвитку закладу освіти. Застосування різних технологій постановки цілей

впровадження інклюзії у закладі освіти (SMART-технологія покладання цілей стратегії інклюзивного розвитку закладу освіти.

4.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	кількість годин (денна форма)				кількість годин (заочна форма)			
	у тому числі				у тому числі			
	усього	лекції	практичні заняття	самостійна робота	усього	лекції	практичні заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1.								
Педагогіка партнерства в умовах освітніх змін								
Тема 1. Філософія інклюзії в освіті.	10	2	2	6	8	1	1	6
Тема 2. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародному та національному законодавстві.	10	2	2	6	8	1	1	6
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	20	4	4	12	16	2	2	12
Змістовий модуль 2.								
Організація інклюзивного освітнього процесу.								
Тема 3. Комплексна діагностика дитини в інклюзивно-ресурсному центрі.	9	2	1	5	9,5	0,5	1	8
Тема 4. Командна робота фахівців інклюзивної освіти.	7	1	1	5	9,5	0,5	1	8
Тема 5. Учитель-логопед у системі інклюзивної освіти.	8	1	2	6	11	1	2	8
Тема 6. Батьки як члени команди фахівців інклюзивного класу/групи: співпраця та обов'язки.	9	2	2	5	10	1	1	8
Тема 7. Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів. Додаткові освітні послуги в освітньому середовищі.	9	2	2	5	9,5	0,5	1	8
Тема 8. Адаптації та модифікації в освітньому процесі. Організація навчання здобувачів освіти із різними типами порушення здоров'я.	10	2	2	6	9,5	0,5	1	8
Тема 9. Технології навчальних занять в інклюзивному класі/групі.	10	2	2	6	9,5	0,5	1	8
Тема 10. Діагностика результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.	10	2	2	6	7,5	0,5	1	6
Тема 11. Потенціал арттерапії, анімалотерапії, ерготерапії та педагогічної ергономіки в інклюзивній освіті.	10	2	2	6	10	1	1	8
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	82	16	16	50	86	6	10	70
Змістовий модуль 3.								

Універсальний дизайн, самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.								
Тема 12. Універсальний дизайн середовища закладу освіти.	9	2	2	5	10	1	1	8
Тема 13. Самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.	9	2	2	5	8	1	1	6
<i>Разом за змістовий модуль 3</i>	18	4	4	10	18	2	2	14
Всього годин з різних видів роботи	120	24	24	72	120	10	14	96

4.3. Теми лекцій (денна форма навчання)

<i>№ с/з</i>	<i>№ теми</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1	1	Філософія інклюзії в освіті.	2
2	2	Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародному та національному законодавстві.	2
3	3-4	Комплексна діагностика дитини в інклюзивно-ресурсному центрі. Командна робота фахівців інклюзивної освіти.	2
4	5	Учитель-логопед у системі інклюзивної освіти.	2
5	6	Батьки як члени команди фахівців інклюзивного класу/групи: співпраця та обов'язки.	2
6	7	Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів. Додаткові освітні послуги в освітньому середовищі.	2
7	8	Адаптації та модифікації в освітньому процесі. Організація навчання здобувачів освіти із різними типами порушення здоров'я.	2
8	9	Технології навчальних занять в інклюзивному класі/групі.	2
9	10	Діагностика результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.	2
10	11	Потенціал арттерапії, анімалотерапії, ерготерапії та педагогічної ергономіки в інклюзивній освіті.	2
11	12	Універсальний дизайн середовища закладу освіти.	2
12	13	Самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.	2
Всього годин			24

(заочна форма навчання)

<i>№ с/з</i>	<i>№ теми</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1	1-2	Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародному та національному законодавстві.	2

2	3-5	Комплексна діагностика дитини в ІРЦ. Командна робота фахівців інклюзивної освіти. Учитель-логопед у системі інклюзивної освіти.	2
3	6-8	Батьки як члени команди фахівців інклюзивного класу/групи: співпраця та обов'язки. Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів. Додаткові освітні послуги в освітньому середовищі. Адаптації та модифікації в освітньому процесі. Організація навчання здобувачів освіти із різними типами порушення здоров'я.	2
4	9-11	Технології навчальних занять в інклюзивному класі/групі. Діагностика результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Потенціал арттерапії, анімалотерапії, ерготерапії та педагогічної ергономіки в інклюзивній освіті.	2
5	12-13	Універсальний дизайн середовища закладу освіти. Самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.	2
Всього годин			10

4.4. Теми практичних занять (денна форма навчання)

<i>№ пр/з</i>	<i>№ теми</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1	1	Філософія інклюзії в освіті.	2
2	2	Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародному та національному законодавстві.	2
3	3	Комплексна діагностика дитини в інклюзивно-ресурсному центрі.	2
4	4-5	Командна робота фахівців інклюзивної освіти. Учитель-логопед у системі інклюзивної освіти.	2
5	6	Батьки як члени команди фахівців інклюзивного класу/групи: співпраця та обов'язки.	2
6	7	Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів. Додаткові освітні послуги в освітньому середовищі.	2
7	8	Адаптації та модифікації в освітньому процесі. Організація навчання здобувачів освіти із різними типами порушення здоров'я.	2
8	9	Технології навчальних занять в інклюзивному класі/групі.	2
9	10	Діагностика результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.	2

10	11	Потенціал арттерапії, анімалотерапії, ерготерапії та педагогічної ергономіки в інклюзивній освіті.	2
11	12	Універсальний дизайн середовища закладу освіти.	2
12	13	Самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.	2
Всього годин			24

4.5. Теми практичних занять (заочна форма навчання)

<i>№ пр/з</i>	<i>№ теми</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>
1	1-2	Філософія інклюзії в освіті. Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародному та національному законодавстві.	2
2	3-4	Комплексна діагностика дитини в інклюзивно-ресурсному центрі. Командна робота фахівців інклюзивної освіти.	2
3	5	Учитель-логопед у системі інклюзивної освіти.	2
4	6-7	Батьки як члени команди фахівців інклюзивного класу/групи: співпраця та обов'язки. Курикулум освітнього та корекційно-розвивального процесів. Додаткові освітні послуги в освітньому середовищі.	2
5	8-9	Адаптації та модифікації в освітньому процесі. Організація навчання здобувачів освіти із різними типами порушення здоров'я. Технології навчальних занять в інклюзивному класі/групі.	2
6	10-11	Діагностика результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Потенціал арттерапії, анімалотерапії, ерготерапії та педагогічної ергономіки в інклюзивній освіті.	2
7	12-13	Універсальний дизайн середовища закладу освіти. Самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.	2
Всього годин			14

4.6. Самостійна робота

<i>№ теми</i>	<i>Назва теми</i>	<i>Кількість годин</i>	
		<i>Денна форма</i>	<i>Заочна форма</i>
1	Філософія інклюзії в освіті.	6	6
2	Механізми забезпечення інклюзивної освіти у міжнародному та національному законодавстві.	6	6

3	Комплексна діагностика дитини в інклюзивно-ресурсному центрі.	5	8
4	Командна робота фахівців інклюзивної освіти.	5	8
5	Учитель-логопед у системі інклюзивної освіти.	6	8
6	Батьки як члени команди фахівців інклюзивного класу/групи: співпраця та обов'язки.	5	8
7	Курикулум навчального процесів. Додаткові освітні послуги в освітньому середовищі.	5	8
8	Адаптації та модифікації в освітньому процесі. Організація навчання здобувачів освіти із різними типами порушення здоров'я.	6	8
9	Технології навчальних занять в інклюзивному класі/групі.	6	8
10	Діагностика результатів навчальної діяльності здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.	6	6
11	Потенціал арттерапії, анімалотерапії, ерготерапії та педагогічної ергономіки в інклюзивній освіті.	6	8
12	Універсальний дизайн середовища закладу освіти.	5	8
13	Самоаудит та стратегія інклюзивного розвитку закладу освіти.	5	6
Всього годин		72	96

4.7. Орієнтовна тематика індивідуальних завдань

№	Тема
1.	Інвалідність: вирок чи особливі потреби школяра.
2.	Особи з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзії.
3.	Підготовка до шкільного навчання учня з особливими потребами.
4.	Порівняльна психолого-педагогічна характеристика розвитку дітей з психофізичними порушеннями.
5.	Діяльність міжнародних організацій щодо забезпечення прав дітей
6.	Досвід країн Європи у реалізації ідей інклюзивного навчання.
7.	Розвиток учнів з особливими потребами в інклюзивних класах у країнах Північної Америки.
8.	Рекомендації учителям у роботі із учнями різних психофізичних порушень.
9.	Проблеми впровадження інклюзивного навчання в Україні.
10.	Результати проекту «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні».
11.	Лінза інвалідності як інструмент для розробки і впровадження інклюзивної політики.
12.	Професіограма учителя інклюзивного класу.
13.	Посадова інструкція асистента учителя класного керівника.
14.	Проблема класифікації дітей з особливими освітніми потребами.

15.	Нормативно-правова база України щодо інклюзивної освіти.
16.	Універсальний дизайн.
17.	Участь громади та родини у процесі інклюзивної освіти.
18.	Розроблення інклюзивної навчальної програми.
19.	Цінності інклюзивної освіти.
20.	Відмінність між «інклюзією» та «інтеграцією».
21.	Шляхи впровадження інклюзивної освіти.
22.	Принципи педагогічної діяльності орієнтованої на інтереси сім'ї.
23.	Основи етичного спілкування із учнями з особливими освітніми потребами.
24.	Задоволення індивідуальних потреб дітей як складова моделі інклюзивної освіти.
25.	Шляхи створення сприятливої атмосфери в дитячому колективі.
26.	Здійснення командного підходу в системі інклюзивного закладу.
27.	Залучення батьків до розробки та подальшої реалізації індивідуального навчального плану.
28.	Система комплексної корекційно-розвивальної допомоги учням з особливими освітніми потребами.
29.	Стратегії реалізації навчально-виховного процесу в інклюзивному закладі.
30.	Моделі корекційно-розвивальної роботи.
31.	Принципи корекційно-розвивальних програм.
32.	Загальна модель і засади організації навчально-виховного процесу в інклюзивному закладі.
33.	Проблема формування та функціонування мультидисциплінарної команди інклюзивного класу.
34.	Курикулум як основа інклюзивної освіти.
35.	Мета і кінцевий результат роботи інклюзивного загальноосвітнього закладу.
36.	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів з різними типами порушень психофізичного розвитку.
37.	Оцінювання соціальних умінь учнів з особливими потребами.
38.	Формування та розвиток учнівського колективу, де навчаються уні з особливими потребами.
39.	Попередження та подолання конфліктів в інклюзивному класі.
40.	Інформаційне та методично-консультативне забезпечення учителів інклюзивного навчального закладу.
41.	Інклюзивна освіта в розвинених країнах світу та країнах пострадянського простору
42.	Міжнародне та українське законодавство і політика в галузі спеціальної та інклюзивної освіти
43.	Складові інклюзивного освітнього середовища. Сучасні дослідження та досвід у галузі інклюзивної освіти

44.	Основи педагогічного етикету в процесі взаємодії учителя та учня в інклюзивному класі.
45.	Універсальний дизайн закладу освіти.
46.	Взаємодія інклюзивно-ресурсного центру та закладу освіти.
47.	Зарубіжний інноваційний досвід впровадження інклюзивної форми навчання.
48.	Ситуації виключення, сегрегації, інтеграції та інклюзії у навчанні дітей з особливими освітніми потребами.
49.	Національний проєкт «Інклюзивна освіта – рівень свідомості нації».
50.	Модель партнерських відносин між закладом освіти та іншими установами з метою організації інклюзивного освітнього середовища.
51.	Шляхи підвищення інклюзивної компетентності учителя.
52.	Відмінність між спеціальною школою та навчально-реабілітаційним центром.
53.	Принципи деонтології інклюзивної освіти.
54.	Різновид класифікацій порушень у розвитку дитини.
55.	Відмінність завдань ресурсної та сенсорної кімнат.
56.	Технології організації освітнього процесу.
57.	Технології оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.
58.	Суперечності та проблематичність застосування понятійного апарату, що стосується інклюзивної освіти.
59.	Стилі сімейного виховання і їх вплив на розвиток дитини із порушенням психофізичного розвитку.
60.	Проблема реалізації принципів інклюзії у системі закладу вищої освіти.
61.	Стратегія як інструмент інклюзивного розвитку закладу освіти.
62.	Колізії питань інклюзії у вітчизняній нормативно-правовій базі.
63.	Інноваційні форми організації інклюзивного навчального процесу.
64.	Система підвищення кваліфікації педагогів з метою формування інклюзивної компетентності.
65.	Проблема визначення та складових інклюзивної компетентності педагога.
66.	Впровадження інклюзії у закладах вищої освіти.
67.	Здійснення психолого-педагогічного супроводу батьків дітей з порушенням у розвитку.
68.	Специфіка організації дистанційного та онлайн навчання для дітей із особливими освітніми потребами.
69.	Можливості позашкільних освітніх інституцій у розвитку та соціалізації дітей та молоді із порушенням здоров'я.
70.	Проблема організації інклюзивного середовища у закладі вищої освіти.
71.	Функціонування у закладі вищої освіти інклюзивно-ресурсного центру чи центру підтримки інклюзивної освіти

72.	Нормативно-правове забезпечення зарахування та надання освітніх послуг здобувачам із особливими освітніми потребами у закладі вищої освіти.
73.	Роль логопеда у процесі інклюзивного навчання.
74.	Впровадження ергономіки у систему інклюзивної освіти.
75.	Характеристика на вибір артеравпетичної технології.
76.	Визначальні принципи проведення стратегування інклюзивного розвитку закладу освіти.
77.	Громадські організації як інституції захисту осіб з інвалідністю.
78.	Альтернативна та допоміжна комунікація у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.
79.	Партнерство як принцип забезпечення якості інклюзивного навчання.
80.	Корекція агресивної поведінки дітей з особливими освітніми потребами.
81.	Технології ігрової психокорекції при емоційних та поведінкових порушеннях дітей в інклюзивному закладі загальної середньої освіти.
82.	Інновації у навчанні здобувачів із особливими освітніми потребами.
83.	Педагогіка партнерства в реалізації інклюзивного навчання.

4.8. Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

У процесі вивчення дисципліни «Основи інклюзивної освіти» використовуються наступні засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- ✓ стандартизовані тести;
- ✓ поточне опитування;
- ✓ презентації результатів виконаних індивідуальних завдань;
- ✓ виступи на наукових заходах;
- ✓ аналіз нормативно-правових документів;
- ✓ реферативні повідомлення;
- ✓ наукові есе;
- ✓ виконані творчі завдання;
- ✓ участь у дискусіях

4.9. Форми контролю

У процесі вивчення дисципліни «Основи інклюзивної освіти» використовуються такі форми контролю:

- ✓ поточний контроль здійснюється у формі оцінювання результатів навчальної діяльності студентів на семінарських заняттях та виконання ними завдань самостійної роботи;
- ✓ модульний контроль застосовується після вивчення логічно завершеної частини навчальної дисципліни, оцінка модульного контролю складається з балів, накопичених упродовж вивчення змістового модуля;
- ✓ підсумковий контроль проводиться у формі екзамену (тестування на сервері електронних ресурсів MOODLE у термін, визначений графіком підсумкового контролю).

4.10. Критерії та порядок оцінювання результатів навчання

Загальна кількість балів, яку студент/ка може здобути під час вивчення

навчальної дисципліни – 100 балів.

Розрахунок кінцевого балу за курс:

<i>Види оцінювання</i>	<i>% від остаточної оцінки</i>
ЗМ I (теми 1-2)	10
ЗМ II (теми 3-11)	30
ЗМ III (теми 12-13)	20
Практикум	20
Підсумковий іспит	20

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень студентів

<i>Оцінка</i>	<i>Критерії оцінювання</i>
<i>Відмінно</i>	- повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
<i>Добре</i>	- вияв повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді магістра наявні незначні помилки чи прогалини.
<i>Задовільно</i>	- вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхневу обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але магістр спроможний усунути їх із допомогою викладача.
<i>Незадовільно</i>	- результат здобутих знань або відсутній, або ж представлений фрагментарно, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення і не дозволяє в майбутньому здійснювати професійну діяльність за здобутим фахом.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Розподіл балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка	Тлумачення	Оцінка за національною шкалою	
				для екзамену	для заліку
90 -100	A	Відмінно	відмінне оволодіння дисципліною, допускається мінімальна кількість помилок	Відмінно	Зараховано
85-89	B	Дуже добре	вище середнього рівня з кількома помилками	Добре	
75-84	C	Добре	загалом результат позитивний, однак має деякі недоліки, незначні помилки		

65-74	D	Задовільно	результат містить значну кількість недоліків	Задовільно	
60-64	E	Достатньо	результат задовольняє мінімальні критерії		
35-59	Fx	Незадовільно	необхідно повторно перескласти навчальну дисципліну	Незадовільно	Не зараховано
0-34	F		необхідний обов'язковий повторний курс		

4.11. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

- ✓ Мультимедійний проектор – демонстрація презентаційних матеріалів.
- ✓ Комп'ютери з доступом до Інтернету – проведення підсумкового контролю, реалізації онлайн та дистанційного навчання, проведення інтерактивів.

4.12. Рекомендована література *Основна*

1. Асистент вчителя у закладі загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання: навчально-методичний посібник / Уклад.: Колупаєва А.А. та ін. Х.: Вид-во «Ранок», 2019. 216 с
2. Інклюзивна освіта від А до Я: poradnik для педагогів і батьків / Укл. Н. В. Заєркова, А. О. Трейтак. К., 2016. 68 с
3. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеева О.О., Дятленко Н.М., Софій Н. З., Найда Ю. М. Під заг.ред. Шинкаренка В.І. К.: Тов. «Видавничий дім «Плеяди». 2011. 100 с
4. Карапузова Н.Д., Починок Є.А., Помогайбо В.М. основи педагогічної ергономіки : Нав. Посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ «Академвидав», 2012. 192 с.
5. Колупаєва А., Таранченко О. Діти з особливими потребами в загальноосвітньому просторі. К. : Літера ЛЕД, 2019. 112 с.
6. Колупаєва А., Таранченко О. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі: навчально-методичний посібник. Х.: Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.
7. Кузава І.Б. Інклюзивна освіта дошкільників, які потребують корекції психофізичного розвитку: теорія і методика: [монографія]. Луцьк, ПП Іванюк В.П., 2013. 292 с.
8. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти: навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський, 2016. 164 с.
9. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник / за заг. ред. Колупаєвої А.А. К.: «А.С.К.», 2012. 308 с.
10. Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / За заг. ред. М. А. Порошенко та ін. К. : 2018. 252 с.

11. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
12. Теорія і практика інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / Упоряд. К.М. Бондар. 2-ге вид., доп. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», 2019. 170 с.
13. Середовище, що належить дітям: poradnik dla pedagogiv zakladiv doskylnoyi osviti / Упор. : Наталія Софій, Юлія Найда. Київ 2019. https://www.unicef.org/ukraine/sites/unicef.org.ukraine/files/2020-04/seredovysche_06.04.pdf
14. Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: КІЦ «ПРІНТ-ОФІС», 2015. 378 с.
15. Удич З.І. Основи інклюзивної освіти: Методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни. Тернопіль: КІЦ «ПРІНТ-ОФІС», 2015. 143с.
16. Удич З.І. Інклюзивна освіта : практикум для студентів педагогічних спеціальностей. Тернопіль : КІЦ «ПРІНТ ОФІС». 2016. 141 с.
17. Швед М. Основи інклюзивної освіти: підручник. Львів: Український католицький університет, 2015. 360 с.
18. Шевців З. М. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Львів: «Новий світ – 2000», 2020. 264 с.

Додаткова

1. Актуальні питання теорії і практики інклюзивного навчання у закладах освіти : монографія / [кол.авт.: Гаврилова Н.С., Миронова С. П., Платаш Л. Б., Романюк С.З. та ін.] ; за заг. ред. Л. Б. Платаш – Регіон Емілія-Романья. Чернівці : Технодрук, 2020. 572 с.
2. Гервас О.Г. Ергономіка. Основи ергодизайну. Навчально-методичний посібник / Гервас Ольга Геннадіївна. Умань: ФОП Жовтий О.О., 2016. 210 с.
3. Данілавічюте Е.А., Литовченко С.В. Стратегії викладання в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 360 с.
4. Єфімова С.М., Королюк С.В. Лідерство та інклюзивна освіта: навчальний курс та методичний посібник. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. 164 с.
5. Індекс інклюзії: розвиток навчання та участі в життєдіяльності шкіл: посіб./ [Тоні Бут]; пер. з англ. К.: ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2015. 190 с.
6. Індекс інклюзії: дошкільний навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол.упорядників: Патрикеева О.О., Дятленко Н. М., Софій Н.З., Найда Ю.М. Під заг. ред. Шинкаренко В.І. К.: ТОВ «Видавничий дім “Плеяди”», 2013. 100 с.
7. Індекс інклюзії: загальноосвітній навчальний заклад: Навчально-методичний посібник / Кол. упорядників: Патрикеева О. О., Софій Н. З., Луценко І. В., Василяшко І. П. Під заг. ред. Шинкаренко В. І., К.: ТОВ «Видавничий дім: Плеяди», 2013. 96 с.
8. Інвалідність та суспільство: навчально-методичний посібник / За заг. редакцією Байди Л.Ю., Красюкової-Еннс О.В. К., 2012. 216 с.

9. Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / За заг. ред. Л.І. Даніленко. К.. 2007. 128 с.
10. Колупаєва А. А., Єфімова С.М. Навчальний курс «Вступ до інклюзивної освіти». К.: Науковий світ, 2010. 20 с.
11. Колупаєва А.А., Данілавичюте Е.А., Литовченко С.В. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі: навчально-методичний посібник. К.: Видавнича група «А.С.К.», 2012. 192 с.
12. Колупаєва А., Таранченко О. Інклюзивна практика. Технології навчання. К. : Літера ЛЕД, 2019. 160 с.
13. Особливі діти в умовах загальноосвітньої школи (досвід закладів освіти Дніпровського району м. Києва). Практично-методичний посібник / Упор. Сидоренко Н.А. К.: РНМЦ Дніпровського району, 2015. 64 с.
14. Організація інклюзивного навчання в закладах загальної середньої школи: методичний посібник / Упорядник: Н. Приймак. Тернопіль: Мандрівець, 2019. 17 с.
15. Підтримай себе – підтримай дитину: путівник для батьків дітей з особливими потребами / Методичні матеріали / Авторський колектив проекту «Інклюзивна освіта: крок за кроком». К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 34 с.
16. Психологічний супровід інклюзивної освіти : метод. рек. / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
17. Спільне викладання в інклюзивному класі: метод. матеріали / Укладач: Софій Н., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 70 с.
18. Створення індивідуальної програми розвитку для дітей з особливими освітніми потребами: методичний посібник / Під заг. ред. Софій Н.З., К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2015. 66 с.
19. Школа для кожного: посібник / Упорядник: Байда Л. Ю. К., 2015. 60 с.
20. Швесткова О., Свєцена К. Ерготерапія: Підручник. Київ, Чеський центр у Києві, 2019. 280 с.

4.13. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». URL: <http://www.ussf.kiev.ua/>
2. Інклюзивна освіта. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>
3. Інклюзивна освіта: принципи формування сприятливого освітнього середовища. URL: <https://naurok.com.ua/upgrade/inclusive>
4. Національна Асамблея людей з інвалідністю України. URL: <https://naiu.org.ua/>
5. Робота вчителів початкових класів з дітьми із особливими освітніми потребами. URL: <https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EdEra-SmartOsvita+Inc+1/about>
6. Словник жестової мови. Spreadthesign. URL: <https://www.spreadthesign.com/uk.ua/search/>
7. Універсальний дизайн. URL: <http://ud.org.ua/>
8. Центр здоров'я та розвитку «Коло сім'ї». URL: <https://www.youtube.com/channel/UCv4DEnt0e5i9Q62rFzUAibA>